

μω τὴν ἀπολογία μου σύμφωνα με τοὺς νόμους καὶ χωρὶς στρεφοδικίας. Θὰ εἰσέλθω δὲ ἀμέσως εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν πολιτικῶν μου πράξεων. 59. Παρακαλῶ ὅμως κανεὶς νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι ἀποφεύγω ν' ἀπολογηθῶ διὰ τὴν ἐναντίον μου κατηγορίαν, ἐὰν ἀρχίσω νὰ διηγοῦμαι πράξεις καὶ γεγονότα ποὺ ἀφοροῦν ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Διότι ἐκεῖνος ποὺ κατηγορεῖ τὰ εἰς τὸ ψήφισμα διαλαμβανόμενα, ὅτι δηλαδὴ ἐγὼ προτείνω καὶ ἐνεργῶ τὰ ὠφελιμώτατα πράγματα εἰς τὴν πόλιν, καὶ, ὅποιος κατηγορεῖ ταῦτα ὡς μὴ ἀληθινά, αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία ποὺ καθιστᾷ ἀναγκαίους καὶ ἀρμοδίους τοὺς λόγους περὶ ὅλης τῆς πολιτικῆς μου δράσεως, ἐφ' ὅσον εἶμαι ὑπόχρεως ν' ἀπολογηθῶ δι' ὅσα ἔπραξα. Ἐνῶ εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπάρχουν πολλοὶ τομεῖς πολιτικῆς δράσεως τοῦ καθενός, ἐγὼ ἐξέλεξα τὸν τομέα τὸν ἀφορῶντα τὰς πράξεις τῆς πολιτείας μας τὰς ἀφορώσας τὰς σχέσεις αὐτῆς με τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Συνεπῶς δικαιούμαι νὰ φέρω τὰς ἀπαραιτήτους ἀποδείξεις ἐκ τούτων'.

60. Ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁποῖα προτοῦ ἐγὼ ἀνακατευθῶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἀρχίσω νὰ ὁμιλῶ ὡς ρήτωρ ἐπρόλαβε καὶ ἰδιοποιήθῃ ὁ Φίλιππος θὰ τὰ παραλείψω, διότι νομίζω ὅτι καμμία ἐξ αὐτῶν τῶν πράξεων τοῦ Φιλίππου δὲν ἔχει σχέσιν με ἐμένα'. Δι' ὅσα ὅμως ἠμποδίσθη νὰ κάμῃ ὁ Φίλιππος, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ἤρχισα νὰ ἀνακατεύωμαι εἰς τὴν πολιτικὴν, ταῦτα θὰ σοῦς ὑπενθυμίσω καὶ περὶ αὐτῶν θὰ δώσω λόγον ἀφοῦ εἶπω ὀλίγα τινὰ προκαταρκτικά. 61. Μέγα πλεονέκτημα, κύριοι δικασταί, ὑπήρξεν ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην, καὶ τὸ πλεονέκτημα αὐτὸ ἦτο ὅτι μεταξὺ ὄχι μερικῶν ἀλλὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων γενικῶς, συνέβη νὰ ἐνσκήψῃ τόσον μεγάλη ἐσοδεία ἀπὸ προδότας καὶ πουλημένας συνειδήσεις καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ἐχθροὺς τῶν θεῶν, ποὺ κανεὶς δὲν ἐνθυμεῖται νὰ ἔχη παρουσιασθῆ κατὰ τὸ παρελθόν. Τούτους λοιπὸν λαθῶν ὁ Φίλιππος ὡς συνεργάτας καὶ συναγωνιστάς του καὶ δεδομένου ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ καιρὸ πρὶν εὗρισκοντο εἰς διάστας ἀναμεταξύ των, καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις διήρχοντο κρίσιν λόγῳ ἐσωτερικῶν κοινωνικῶν ταραχῶν, οὗτος (ὁ Φίλιππος) τὰ κατάφερε νὰ χειροτερεύσῃ ἀκόμη περισσότερο τὴν κατάσταση με τὸ νὰ ἐξαπατᾷ μὲν ἄλλους, ἄλλους δὲ νὰ καθιστᾷ ὄργανά του ἀγοράζοντάς τους, καὶ ἄλλους νὰ διαφθείρῃ με κάθε τρόπον. Καὶ ἔτσι τὰ κατάφερε νὰ χωρίσῃ

συμφέροντος ἅπασιν ὄντος, κωλύειν ἐκεῖνον μέγαν γίγνε-
 σθαι. 62. Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει καὶ ἐτι ἀγνοίᾳ τοῦ συν-
 ισταμένου καὶ φρομένου κακοῦ τῶν ἁπάντων Ἑλλήνων ὄν-
 των δεῖ σκοπεῖν ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τί προσῆκον
 ἦν ἐλέσθαι πρότερον καὶ ποιεῖν τὴν πόλιν, καὶ τούτων λό-
 γον παρ' ἐμοῦ λαβεῖν· ὁ γὰρ ἐνταῦθα ἑαυτὸν τάξας τῆς
 246 πολιτείας εἰρήλ' ἐγώ. 63. Πότερον αὐτὴν ἐχρῆν, Αἰσχίνῃ, τὸ
 φρόνημα ἀφείσαν καὶ τὴν ἀξίαν τὴν αὐτῆς ἐν τῇ Θεσσαλῶν
 καὶ Δολόπων τάξει συγκατακτιᾶσθαι Φιλίππῳ τὴν τῶν Ἑλ-
 λήνων ἀρχὴν καὶ τὰ τῶν προγόνων καλὰ καὶ δίκαια ἀναι-
 ρεῖν ; Ἡ τοῦτο μὲν μὴ ποιεῖν, δευτὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς, δὲ
 δ' ἐώρα συμβησόμενα, εἰ μηδεὶς κωλύσει, καὶ προησυχιά-
 νεθ' ὡς ἔοικεν, ἐκ πολλοῦ ταῦτα περιιδεῖν γιγνόμενα ;
 64. Ἀλλὰ νῦν ἐγωγε τὸν μάλιστα ἐπιτιμῶντα τοῖς πε-
 πραγμένοις ἠδέως ἂν ἐροίμην, τῆς ποίας μερίδος γενέσθαι
 τὴν πόλιν ἐβούλετ' ἂν, πότερον τῆς συναιτίας τῶν συμβεβη-
 κόντων τοῖς Ἑλλησι κακῶν καὶ αἰσχροῶν, ἧς ἂν Θεσσαλοὺς
 καὶ τοὺς μετὰ τούτων εἴποι τις, ἢ τῆς περιεορακυίας ταῦτα
 γιγνόμενα ἐπὶ τῇ τῆς ἰδίας πλεονεξίας ἐλπίδι, ἧς ἂν Ἀρ-
 κάδας καὶ Μεσσηνίους καὶ Ἀργείους θείημεν. 65. Ἀλ-
 λά καὶ τούτων πολλοί, μᾶλλον δὲ πάντες, χειρόν ἡμῶν
 ἀπηλλάχασιν. Καὶ γὰρ εἰ μὲν ὡς ἐκράτησε Φίλιππος
 ᾧχετ' εὐθέως ἀπιῶν καὶ μετὰ ταῦτ' ἤγεν ἡσυχίαν, μήτε
 τῶν αὐτοῦ συμμάχων μήτε τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μη-

1. Ὁ Φίλιππος, ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Δημοσθένης, ἐγένετο ἰσχυρὸς εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων, κατακτῶν ἑλληνικοὺς τόπους καὶ ὑποδουλώων τούς Ἑλληνας.

2. Ἐδῶ δμιλεῖ εἰρωνικῶς καὶ περιφρονητικῶς ὁ Δημοσθένης διὰ τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ Δόλοπας, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει ἀπολιτίστους. Ἀλλὰ διὰ τοὺς Θεσσαλοὺς δὲν ἔχει δίκαιον, διότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ταγοῦ τῶν Φερῶν Ἰάσονος ἀνέπτυξαν πολιτι-

τοὺς Ἑλληνας εἰς πολλὰ κόμματα, ἐνῶ τὸ συμφέρον ὄλων ἦτο ἐν καὶ μόνον, πῶς νὰ ἐμποδίσουν τὸν Φίλιππον νὰ γίνῃ μέγας καὶ τρανός. 62. Ἐγὼ λοιπὸν τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις καὶ τὸ χειρότερον ἀκόμη ὄλοι οἱ Ἑλληνες εἶχαν μετάνυχτα καὶ δὲν καταλάβαιναν ὅτι σιγὰ σιγὰ ὁ Φίλιππος ἐγένετο ἰσχυρὸς καὶ ἐπικίνδυνος¹, πρέπει νὰ τὸ σκεφθῆτε καλὰ, κύριοι δικασταί, ποίαν πολιτικὴν ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ ἡ πολιτεία μας καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργῇ ἐναντι τῆς τοιαύτης καταστάσεως. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁμοῦς, (περὶ τοῦ τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἡ πολιτεία μας) θὰ σᾶς ἀναπτύξω ἐγὼ, διότι ὡς πολιτικὸς σύμβουλός σας ποὺ ἔταξα τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας, εἶμαι ἀρμόδιος πρὸς τοῦτο. 63. Τί ἔπρεπε, Αἰσχίνη, νὰ κάμῃ ἡ πόλις μας, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς μεγάλας παραδόσεις τῆς καὶ ν' ἀμαυρώσῃ τὸ μέγαλον τῆς ὄνομα καὶ νὰ συγκαταλεχθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν Θεσσαλῶν καὶ Δολόπων² καὶ νὰ συνεργάζεται μετὰ τοῦ Φιλίππου ἵνα τὸν διευκολύνῃ νὰ γίνῃ κυρίαρχος τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ καταστρέψῃ τὰ ὅσα θαυμαστά καὶ δίκαια ἔκαμον οἱ πρόγονοί μας; Ἡ αὐτὸ μὲν δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάμῃ, διότι ἀληθινὰ θὰ ἦτο τρομερὸν ἂν τὸ ἔκαμνε, ἀλλὰ νὰ παραβλέπῃ νὰ γίνωνται αὐτά, τὰ ὅποια ἔβλεπεν ὅτι θὰ συνέβαινον, εἰάν δὲν εὕρισκετο κανεὶς νὰ τὰ ἐμποδίσῃ καὶ τὰ ὅποια, καθὼς φαίνεται, πρὸ πολλοῦ προησθάνετο ὅτι θὰ ἐγίνοντο μιὰ μέρα; 64. Ἀλλὰ τώρα ἐγὼ θὰ ἐρωτοῦσα εὐχαρίστως ἐκεῖνον ποὺ ἐπικρίνει παραπολὺ τὰ ὅσα ἔχουν συμβῆ, μὲ ποίαν μερίδα θὰ ἤθελε νὰ ταχθῇ ἡ πόλις, μὲ τὴν μερίδα ποὺ συνήργησε διὰ νὰ γίνουν τὰ ὅσα κακὰ καὶ αἰσχροὰ ἔχουν συμβῆ εἰς τοὺς Ἑλληνας, εἰς τὴν ὁποίαν μερίδα ἀνήκουν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ τούτων ὅμοιοι, ἢ εἰς τὴν μερίδα ἣ ὁποία ἔκαμε πῶς δὲν ἔβλεπεν αὐτὰ ὅταν συνέβαινον ἐλπίζουσα νὰ ἐπωφεληθῇ ἐξ αὐτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τοὺς Ἀρκάδας, τοὺς Μεσσηνίους, καθὼς καὶ τοὺς Ἀργεῖους; 65. Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν πολλοὶ, μᾶλλον δὲ ὄλοι, ἔπαθαν χειρότερα ἀπὸ σᾶς. Μὰ καὶ ἂν ὁ Φίλιππος μόλις ἐνίκησε³ ἀμέσως ἔφευγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ ταῦτα ἡσύχαζε χωρὶς νὰ πειράζῃ οὔτε τοὺς συμμάχους του, οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἀπολύτως κανένα, πάλιν θὰ ἡμ-

σμόν, τοῦ ὁποίου τὴν ἐξέλιξιν ἀνέκοψαν οἱ Ἀλευάδαι καὶ οἱ Σκοπάδαι. Αὐτοὶ λοιπὸν εἶνε ὑπεύθυνοι δι' ὅσα καταγγέλλει ὁ Δημοσθένης.

3. Ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Φωκικὸν (Ἰερὸν) πόλεμον.

δένα μηδὲν λυπήσας, ἦν ἂν τις κατὰ τῶν ἐναντιωθέντων οἷς ἐπρατίεν ἐκεῖνος μέμρις καὶ κατηγορία· εἰ δὲ ὁμοίως ἀπάντων τὸ ἀξίωμα, τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ἐλευθερίαν περιείλετο, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς πολιτείας, ὅσων ἐδύνατο, πῶς οὐχ ἀπάντων ἐνδοξότατα ὑμεῖς ἐβουλεύσασθε ἐμοὶ πεισθέντες;

347 66. Ἄλλ' ἐκεῖσε ἐπανέρχομαι. Τί τὴν πόλιν, Αἰσχίνη, προσῆκε ποιεῖν ἀρχὴν καὶ τυραννίδα τῶν Ἑλλήνων δοῶσαν ἐαυτῷ κατασκευαζόμενον Φίλιππον; Ἢ τί τὸν σύμβουλον ἔδει λέγειν ἢ γράφειν τὸν Ἀθηναῖον ἐμὲ (καὶ γὰρ τοῦτο πλεῖστον διαφέρει), ὅς συνήδειν μὲν ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου μέχρι τῆς ἡμέρας ἀφ' ἧς αὐτὸς ἐπὶ τὸ βῆμα ἀνέβην, ἀεὶ περὶ πρωτείων καὶ τιμῆς καὶ δόξης ἀγωνιζομένην τὴν πατρίδα, καὶ πλείω καὶ χρήματα καὶ σώματα ἀνηλωκυῖαν ὑπὲρ φιλοτιμίας καὶ τῶν πᾶσι συμφερόντων ἢ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὑπὲρ αὐτῶν ἀνηλώκασιν ἕκαστοι, 67. εἴρων δ' αὐτὸν τὸν Φίλιππον, πρὸς ὃν ἦν ἡμῖν ὁ ἀγὼν, ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκοιμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὃ τι βουληθείη μέρος ἢ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τῷ λοιπῷ μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. 68. Καὶ μὴν οὐδὲ τοῦτό γε οὐδεὶς ἂν εἰπεῖν τολμήσαι, ὡς τῷ μὲν ἐν Πέλλῃ τραφέντι, χωρὶς ἀδόξου τότε γε ὄντι καὶ μικρῷ, τοσαύτην μεγαλοφυχίαν προσῆκεν ἐγγενέσθαι ὥστε τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀρχῆς ἐπιθυμῆσαι καὶ τοῦτ' εἰς τὸν νοῦν ἐμβαλέσθαι, ὑμῖν δ' οὖσιν Ἀθηναίοις καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκάστην ἐν πᾶσι καὶ λόγοις καὶ θεωρήμασι τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς ὑπομνήμαθ' ὀρεῖσιν τοσαύτην κακίαν ὑπ-

1. Ὁ Φίλιππος, τὸ λέγει καὶ εἰς ἄλλους τοῦ λόγου ὁ Δημοσθένης, καὶ εἶναι ἄλλωστε ἀπολύτως ἐξηκριθωμένον, ὑπεστήριξε παντοῦ τοὺς γαιοκτῆμονας καὶ τοκιστάς.

2. Εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης (βλ. Διόδωρον ΧVΙ, 34, Στράβωνα Ζ, 330). Ὁ Λουκιανὸς ὁμῶς (πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγρ. 38) ἀναφέρει τὸ γεγονός εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ὀλύμπου (β. καὶ Στράβωνα, Ἀνθολ. Ζ, 65).

πορούσε κανείς να κατηγορήσῃ και να μεμφθῆ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν ἠναντιώθησαν εἰς ὅσα ἐκεῖνος ἔπραττε. Ἐὰν δὲ ἀπὸ ὄλους (τοὺς Ἑλληνας) ὁμοίως ἀφήρесе ἐκεῖνο πού τοὺς ἔδιδε γόητρον: τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ἐλευθερίαν, και μάλιστα ἀνέτρεψε και τὰ πολιτεύματα¹ ὄσων ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἠμπόρесе, ποῖος δύναται να ὑποστηρίξῃ πῶς σεῖς πεισθέντες εἰς τὰς συμβουλάς μου δὲν ἐσκέφθητε ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας κατὰ τρόπον περιποιούντα μεγίστην δόξαν;

66. Ἄλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὴν πρώτην μου ἐρώτησιν. Τί ἔπρεπε, Αἰσχίνη, να κάμῃ ἡ πόλις μας βλέπουσα τὸν Φίλιππον να προετοιμάζεται και να ἐνεργῆ διὰ να γίνῃ ἐξουσιαστὴς και τύραννος τῶν Ἑλλήνων; Ἡ, τί ἔπρεπε να λέγῃ ὁ σύμβουλος ἢ τί να προτείνω ἐγὼ (διότι τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν), ὁ ὅποιος ἐγνώριζα καλῶς ὅτι ἀπὸ τὰ παλαιὰ χρόνια ὡς τὴν ἡμέραν πού ἀνέβην εἰς τὸ βῆμα, πάντοτε ἡ πατρίς μας ἠγωνίζετο περὶ πρωτείων και περὶ τιμῆς και δόξης, και ὅτι ἐθυσίασε και περισσότερα χρήματα και πιδ πολλοὺς στρατιώτας χάριν τοῦ γόητρου της και πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων ὄλων, ἀπὸ ὅσα οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἐξώδευσαν ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν των. 67. Ἐβλεπον δὲ ὅτι αὐτὸς ὁ Φίλιππος ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἠγωνιζόμεθα χάριν τῆς ἐξουσίας και τῆς κατακτητικῆς του μανίας ἔχασε τὸ ἕνα του μάτι², εἶχε σπάσει τὸ κλειδοκόκκαλο³ (τῆς ὠμοπλάτης), εἶχε σακατέψει τὸ χέρι του⁴ και εἶχε βγαλμένο τὸ ἕνα κανί του. Και εὐχαρίστως θὰ ἐδέχετο να πάθῃ και κάθε ἄλλο σακάτεμα πού θὰ τοῦφερνε ἡ τύχη, ἀρκεῖ τὰ ὑπόλοιπα χρόνια να τὰ ζοῦσε με τιμὴν και δόξαν. 68. Και βεβαίως οὔτε τοῦτο θὰ τολμοῦσε κανεὶς να εἶπῃ, ὅτι εἰς μὲν τὸν Φίλιππον πού ἀνετράφη εἰς τὴν Πέλλαν, πού ἦτο τότε τοποθεσία μικρὴ και ἄσημος, ταίριαζε να γεννηθῆ μέσα του τόση μεγάλη φιλοδοξία, ὡστε να τοῦ γεννηθῆ ἢ ὄρεξις να γίνῃ κυρίαρχος τῶν Ἑλλήνων και να βάλῃ εἰς τὸν νοῦν του τὴν ιδέα αὐτήν. Εἰς σᾶς δὲ πού εἰσθε Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι κάθε ἡμέραν και εἰς τοὺς λόγους πού ἐκφωνοῦνται και εἰς τὰ δημόσια θεάματα (θέατρα κλπ.) ἀκοῦτε και βλέπετε παντοῦ πράγματα πού σᾶς ὑπενθυμίζουν τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων σας, να ὑπάρξῃ τόση μικροψυχία,

3. Εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν.

4. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του.

ἀρξαι ὥστε τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας αὐτεπαγγέλ-
 τους ἐθέλοντας παραχωρῆσαι Φιλίππῳ. 69. Οὐδ' ἂν
 εἷς ταῦτα φήσειεν. Δοιπὸν τοίνυν ἦν καὶ ἀναγκαῖον
 ἅμα πᾶσιν οἷς ἐκεῖνος ἔπρατεν ἀδικῶν ὑμᾶς ἐναντιοῦ-
 σθαι δικαίως. Τοῦτ' ἐποιεῖτε μὲν ὑμεῖς ἐξ ἀρχῆς εἰκό-
 τως καὶ προσηκόντως, ἔγραφον δὲ καὶ συνεβούλευον καὶ
 248 ἐγὼ καθ' οὓς ἐπολιτευόμην χρόνους. Ὁμολογῶ. Ἄλλὰ τί
 ἐχρῆν με ποιεῖν; Ἦδη γάρ σ' ἐρωτῶ, πάντα τ' ἄλλ' ἀφείς,
 Ἀμφίπολιν, Πύδναν, Ποτίδαιαν, Ἀλόνησον οὐδενὸς τού-
 των μέμνημαι. 70. Σέρρειον δὲ καὶ Δορίσκον καὶ τὴν Πεπα-
 ρήθου πόρθησιν καὶ ὅσ' ἄλλα τοιαῦτα ἢ πόλις ἠδίκητο, οὐδ'
 εἰ γέγονεν οἶδα. Καίτοι σύ γ' ἔφησθά με ταῦτα λέγοντα εἰς
 ἐχθρὰν ἐμβαλεῖν τουτουσί, Εὐβούλου καὶ Ἀριστοφῶν-
 τος καὶ Διοπείδους τῶν περὶ τούτων ψηφισμάτων ὄντων
 οὐκ ἐμῶν, ὧ λέγων εὐχερῶς ὅτι ἂν βουλευθῆς. 71. Οὐδὲ
 νῦν περὶ τούτων ἐρῶ. Ἄλλ' ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφε-
 τεριζόμενος καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀτ-
 τικὴν, καὶ Μεγάροις ἐπιχειρῶν, καὶ καταλαμβάνων Ὠ-
 ρεόν, καὶ κατασκάπτων Πορθμόν, καὶ καθιστὰς ἐν μὲν
 Ὠρεῶ Φιλισιτίδην τύραννον, ἐν δ' Ἐρετρίᾳ Κλείταρχον,
 καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ὑφ' ἑαυτῷ ποιούμενος, καὶ Βυζάν-
 τιον πολιορκῶν, καὶ πόλεις Ἑλληνίδας ἃς μὲν ἀναιρῶν,
 εἰς ἃς δὲ τοὺς φυγάδας κατάγων, πότερον ταῦτα πάντα
 ποιῶν ἠδίκηει καὶ παρεσπόνδει καὶ ἔλυε τὴν εἰρήνην ἢ οὐ;
 Καὶ πότερον φανῆναί τινα τῶν Ἑλλήνων τὸν ταῦτα κωλύ-
 σοντα ποιεῖν αὐτὸν ἐχρῆν ἢ μή; 72. Εἰ μὲν γὰρ μὴ
 ἐχρῆν, ἀλλὰ τὴν Μυσῶν λείαν καλουμένην τὴν Ἑλλάδα
 οὖσαν ὀφθῆναι ζώντων καὶ ὄντων Ἀθηναίων, περι-
 εἰργασμαι μὲν ἐγὼ περὶ τούτων εἰπῶν, περιείργασται δ' ἢ
 πόλις ἢ πεισθεῖσα ἐμοί, ἔστω δὲ ἀδικήματα πάντα ἃ

1. Θέσις ὀχυρὰ καὶ λιμάνι τῆς Ἐρετρίας—ἐναντι τοῦ Ὠρωποῦ.

2. Παροιμία πρὸ ἀλέγετο διὰ τὴν χαρακτηριστὴν ἀσήμαντα γε-
 γονότα.

ὥστε αὐτεπαγγέλτως καὶ θεληματικῶς νὰ παραχωρήσετε εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἐλευθερίαν σας. 69. Κανείς δὲν θὰ τολμοῦσε οὔτε νὰ πῆ καν τέτοια πράγματα. Λοιπὸν δὲν σᾶς ὑπελείπετο τίποτε ἄλλο καὶ δὲν ἦτο ἄλλο ἀναγκαῖον νὰ κάμετε παρὰ νὰ ἐναντιώνησθε μὲ τὸ δίκαιόν σας κατὰ τῶν ὄσων ὁ Φίλιππος ἔπραττεν ἐναντίον σας ἀδίκως. Αὐτὸ μὲν ἐκάμνατε σεῖς ἀνέκαθεν, καὶ τὸ ἐκάμνατε εὐλόγως καὶ προσηκόντως. Ἐπρότεινα δὲ καὶ συνεβούλευα καὶ ἐγὼ κατὰ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἀνακατευόμην εἰς τὴν πολιτικὴν τὰ ἴδια. Ὁμολογῶ πῶς ἔδίδα τοιαύτας συμβουλὰς. Ἀλλὰ τί ἔπρεπε νὰ κάμω; Ἔώρα πάλιν σ' ἐρωτῶ, ἀφήσας ὅλα τὰ ἄλλα: Ἀμφίπολιν, Ποτίδαιαν, Ἀλόνησον δὲν φέρνω εἰς τὴν μνήμην μου κανένα ἀπ' αὐτά. 70. Τὸ Σέρρειον δὲ καὶ Δορίσκον καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Πεπαρήθου, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἠδικήθη ἢ πόλις, θὰ τὰ θεωρήσω σὰν νὰ μὴ ἔγιναν. Καὶ ὁμῶς ἐσὺ εἶπες ὅτι λέγω ταῦτα διὰ νὰ προκαλέσω ἔχθραν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐνῶ (γνωρίζεις) ὅτι τὰ ψηφίσματα τὰ ἀφορῶντα τὰς ἐναντίον μας ταύτας ἀδικίας τοῦ Φιλίππου, τὰ ἐπρότειναν ὁ Εὐβουλος καὶ ὁ Ἀριστοφῶν καὶ ὁ Διοπίθης, ἄρα δὲν εἶναι ἰδικά μου. ὦ ἄνθρωπε, ποῦ λέγεις ὅτι σοῦ καπνίσει. 71. Οὔτε καὶ σήμερα θὰ ὁμιλήσω διὰ τὰ ζητήματα αὐτά. Δὲν μοῦ λέγεις ὁμῶς ὅταν ἐκεῖνος (ὁ Φίλιππος) ἔκαμνε δική του τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν ὠργάνωνε ὡς ὄρμητήριον ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς, (καὶ ἐπιχειροῦσε νὰ καθυποτάξῃ τὰ Μέγαρα) καὶ κατελάμβανε τοὺς Ὁρεοὺς καὶ κατέσκαπτε τὸν Πορθμὸν¹, καὶ ἐγκατέστησε εἰς μὲν τὸν Ὁρεὸν τύραννον τὸν Φιλιστίδην, εἰς δὲ τὴν Ἐρέτριαν (τύραννον) τὸν Κλείταρχον καὶ ἔθεσε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἐπολιόρκει τὸ Βυζάντιον, καὶ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν ἄλλας μὲν κατέστρεφε καὶ εἰς ἄλλας δὲ ἐπανάφερε τοὺς ἐξορίστους (ὀλιγαρχικούς), ὅταν ἔκαμνε ὅλα αὐτὰ ἀδικοῦσε καὶ παρέβαινε τὰς συνθήκας καὶ ἔλυε τὴν εἰρήνην ἢ ὄχι; Καὶ (τί ἰδέαν ἔχεις) ἔπρεπε ἢ δὲν ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῇ ἓνας Ἕλληνας ποῦ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ (νὰ κάμνῃ) αὐτὰ ποῦ ἔκαμε; 72. Ἐὰν μὲν δὲν ἔπρεπε, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ φανῇ ἢ Ἑλλάς, ζώντων καὶ ὑπαρχόντων Ἀθηναίων, ὅτι εἶναι ἢ λεγομένη Μυσῶν λεία², ἔ τότε ἔκαμα γκάφες καὶ ἔπεσα ἔξω μὲ ὅσα ὑπεστήριξα καὶ ἔκαμα γκάφες καὶ ἢ πολιτεία μας ποῦ μὲ ἤκουσε. Δέχομαι ὁμῶς ὅλα αὐτὰ τὰ σφάλματα, ποῦ ἔκαμεν ἢ πολιτεία μας, νὰ καταλογισθῶν

πέπρακται καὶ ἁμαρτήματα ἐμά. Εἰ δὲ ἔδει τινὰ τούτων
 κωλυτὴν φανῆναι, τίνα ἄλλον ἢ τὸν Ἀθηναίων δῆμον
 249 προσῆκε γενέσθαι; Ταῦτα τοίνυν ἐπολιτευόμεν ἕγώ, καὶ
 ὄρων καταδουλούμενον πάντας ἀνθρώπους ἐκεῖνον ἠναν-
 τιούμεν, καὶ προλέγων καὶ διδάσκων μὴ προῖεσθαι ταῦτα
 Φιλίππῳ διετέλουν.

73. Καὶ μὴν τὴν εἰρήνην γ' ἐκεῖνος ἔλυσε τὰ πλοῖα
 λαβών, οὐχ ἡ πόλις, Αἰσχίνη. Φέρε δ' αὐτὰ τὰ ψηφίσματα
 καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν τοῦ Φιλίππου, καὶ λέγε ἐφεξῆς· ἀπὸ
 γὰρ τούτων ἐξεταζομένων τίς τίνος αἰτιός ἐστι γενήσεται
 φανερόν.

ΨΗΦΙΣΜΑ

[Ἐπὶ ἄρχοντος Νεοκλέους, μηνὸς βοηδρομιῶνος, ἐκκλησίας
 συγκλήτου ὑπὸ στρατηγῶν, Εὐβουλος Μνησιθέου Κόπρειος εἶπεν,
 ἐπειδὴ προσήγγειλαν οἱ στρατηγοὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς ἄρα Λεωδά-
 μαντα τὸν ναύαρχον καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα σκάφη εἴκο-
 σιν ἐπὶ τὴν τοῦ οἴτου παραπομπὴν εἰς Ἑλλήσποντον ὁ παρὰ Φι-
 λίππου στρατηγὸς Ἀμύντας καταγήροχεν εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐν
 φυλακῇ ἔχει, ἐπιμεληθῆναι τοὺς πρυτάνεις καὶ τοὺς στρατηγοὺς
 ὅπως ἢ βουλὴ συναχθῆι καὶ αἰρεθῶσι πρέσβεις πρὸς Φίλιππον,
 74. οἵτινες παραγενόμενοι διαλέξονται πρὸς αὐτὸν περὶ τοῦ
 ἀφεσθῆναι τὸν ναύαρχον καὶ τὰ πλοῖα καὶ τοὺς στρατιώτας. Καὶ
 εἰ μὲν δι' ἄγνοιαν ταῦτα πεποίηκεν ὁ Ἀμύντας, οὐ μεμψιμοι-
 ρεῖ ὁ δῆμος οὐδὲν αὐτῷ· εἰ δέ τι πλημμελοῦντα παρὰ τὰ ἀποσταλ-
 μένα λαβών, οὐ ἐπισκεψάμενοι Ἀθηναῖοι ἐπιτιμήσουσι κατὰ τὴν
 250 τῆς ὀλιγορίας ἀξίαν. Εἰ δὲ μηδέτερον τούτων ἐστίν, ἀλλ' ἰδίᾳ
 ἀγνωμονοῦσιν ἢ ὁ ἀποστειλάς ἢ ὁ ἀποσταλμένος, καὶ τοῦτο λέγουν,
 ἵνα αἰσθανόμενος ὁ δῆμος βουλευσῆται τί δεῖ ποιεῖν.]

75. Τοῦτο μὲν τοίνυν τὸ ψήφισμα Εὐβουλος ἔγραψεν,
 οὐκ ἐγώ, τὸ δ' ἐφεξῆς Ἀριστοφῶν, εἶθ' Ἡγήσιππος, εἶτ'

1. Δηλαδή ὡς πολιτικὸς ἀρχηγὸς πάντοτε συνεβούλευσα τὸν
 ἀθηναϊκὸν λαὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Φίλιππον νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τῆς
 Ἑλλάδος.

2. Ἐννοεῖ τὴν Φιλοκράτειον εἰρήνην.

3. Ἀντιστοιχεῖ περίπου μὲ τὸν ἰδικὸν μας Σεπτέμβριον.

εἰς ἐμέ. Ἐὰν ὅμως ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῆ κάποιος ποὺ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Φίλιππον (νὰ διαπράττῃ αὐτὰ ποὺ διέπραξε) ποῖος ἄλλος ἔπρεπε νὰ εἶναι αὐτὸς παρά ὁ ἀθηναϊκὸς λαός; Αὐτὴν λοιπὸν τὴν πολιτικὴν ἐφήρμοσα ἐγὼ καὶ βλέπων τὸν Φίλιππον νὰ θέλῃ νὰ σκλαδῶσῃ ὅλον τὸν κόσμον, ἐτάχθην ἐναντίον του καὶ ἐπρόλεγα καὶ ἐπροσπαθοῦσα πάντα νὰ σᾶς πείσω νὰ μὴν τὸν ἀφήσωμεν νὰ κάμῃ ὅ,τι ἔκαμε ¹.

73. Καὶ ὅμως ἐκεῖνος (ὁ Φίλιππος) ἔλυσε τὴν εἰρήνην ², συλλαβῶν πλοῖα ἰδικὰ μας, καὶ ὄχι ἡ πόλις μας, κύριε Αἰσχίνη. Πάρε δὲ (ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον), γραμματεῦ, τὰ σχετικὰ ψήφισματα καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλίππου καὶ διάβασέ τα μὲ τὴν σειρὰν των, διότι ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ θὰ διασαφηνισθῆ διὰ ποῖον πράγμα ὁ καθένας εἶναι ὑπεύθυνος.

Ψ Η Φ Ι Σ Μ Α

«Τὸν καιρὸν ποὺ ἦτο ἐπώνυμος ἀρχὼν ὁ Νεοκλῆς ἰσταμένου μηνὸς Βοηδρομιῶνος ³, ὅτε ἔγινε ἕκτακτος συνέλευσις τοῦ λαοῦ, κληθεῖσα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ὁ Εὐβουλος ὁ υἱὸς τοῦ Μνησιθέου Κόπρειος, ἐπρότεινε τὰ ἑξῆς: Ἐπειδὴ ἀνήγγειλαν οἱ στρατηγοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ὅτι τὸν ναύαρχον Λεωδάμαντα καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα εἰς Ἑλλάσποντον εἴκοσι πλοῖα διὰ νὰ συνοδεύσουν τὰ ἐρχόμενα εἰς Πειραιᾶ μὲ σιτᾶρι πλοῖα, συλλαβῶν δὲ τοῦ Φιλίππου στρατηγὸς Ἀμύντας τὰ ἠνάγκασε νὰ προσορμισθοῦν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰ κρατεῖ ὑπὸ φύλαξιν, θέον νὰ φροντίσουν οἱ πρυτάνεις καὶ οἱ στρατηγοὶ ὅπως γίνῃ συνεδρίασις τῆς Βουλῆς καὶ ἐκλεγοῦν πρέσβεις οἱ ὅποιοι νὰ σταλοῦν εἰς τὸν Φίλιππον καὶ 74. οἱ ὅποιοι ἅμα φθάσουν ἐκεῖ νὰ ἔλθουν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Φίλιππον καὶ νὰ ζητήσουν ἀπ' αὐτὸν ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν ναύαρχον καὶ τὰ πλοῖα καὶ τοὺς στρατιώτας. Καὶ εἴαν μὲν ὁ Ἀμύντας ἔχει πράξῃ τὰ ἀνωτέρω ἀπὸ ἀγνοίαν νὰ δηλώσουν (οἱ πρέσβεις μας) ὅτι ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων δὲν ἔχει κανέν παράπονον ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ἐὰν δὲ συνέλαβε τὸν Λεωδάμαντα διότι οὗτος ἔκαμε κάποιο σφάλμα, παραβᾶς τὰς διαταγὰς του, νὰ δηλώσουν ὅτι ἐπιφυλάσσονται οἱ Ἀθηναῖοι λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν παράβασίν του ταύτην, νὰ τὸν τιμωρήσωσιν ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τοῦ παραπτώματός του. Ἄν ὅμως δὲν ἔλαβε χώραν τίποτ' ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλ' ἀθαιρέτως ἐνήργησαν ἢ ὁ Φίλιππος ποὺ ἔστειλε (εἰς τὸν Ἑλλάσποντον) τὸν Ἀμύνταν ἢ ὁ Ἀμύντας ὁ ἀπεσταλμένος (τοῦ Φιλίππου), τότε νὰ τὸ γνωστοποιήσουν εἰς Ἀθήνας, ὥστε ἀφοῦ τὸ μάθει ὁ λαὸς νὰ σκεφθῆ περὶ τοῦ πρακτέου».

75. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ψήφισμα τὸ ἐπρότεινε ὁ Εὐβουλος καὶ ὄχι ἐγὼ, τὸ δὲ ἐπόμενον δὲ Ἀριστοφῶν, ὕστερα ἐπρότεινε ψήφισμα καὶ ὁ Ἡγήσιππος καὶ ἄλλο κατόπιν ὁ Ἀρι-

Ἄριστοφῶν πάλιν, εἶτα Φιλοκράτης, εἶτα Κηφισοφῶν, εἶτα πάντες οἱ ἄλλοι· ἐγὼ δ' οὐδέν περὶ τούτων. Λέγε.

ΨΗΦΙΣΜΑ

[Ἐπὶ Νεοκλέους ἄρχοντος, βοηδρομιῶνος, ἐνη καὶ νέα, βουλῆς γνώμη, πρυτάνεις καὶ στρατηγοὶ ἐχρημάτισαν τὰ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀνευγκόντες, ὅτι ἔδοξε τῷ δήμῳ πρέσβεις ἐλέσθαι πρὸς Φίλιππον περὶ τῆς τῶν πλοίων ἀνακομιδῆς καὶ ἐντολὰς δοῦναι κατὰ τὰ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ψηφίσματα. Καὶ εἶλοντο τούσδε, Κηφισοφῶντα Κλέωνος Ἄναφλύστιον, Δημόκριτον Δημοφῶντος Ἄναγυράσιον, Πολύκριτον Ἀπημάντου Κοθωκίδην. Πρυτανεῖα φυλῆς Ἰπποθωντίδος, Ἄριστοφῶν Κολλυτιεὺς πρόεδρος εἶπεν.]

76. Ὡσπερ τοίνυν ἐγὼ ταῦτα δεικνύω τὰ ψηφίσματα, οὕτω καὶ σὺ δεῖξον, Ἀισχίνη, ποῖον ἐγὼ γράψας ψήφισμα αἰτιὸς εἶμι τοῦ πολέμου. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις· εἰ γὰρ εἶχες, οὐδέν ἂν αὐτοῦ πρότερον νυνὶ παρέσχου. Καὶ μὴν οὐδ' ὁ Φίλιππος οὐδέν αἰτιᾶται ἐμὲ ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἑτέροις ἐγκαλῶν. Λέγε δ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν τὴν τοῦ Φιλίππου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

77. [Βασιλεὺς Μακεδόνων Φίλιππος Ἀθηναίων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ χαιρεῖν. Παραγενόμενοι πρὸς ἐμὲ οἱ παρ' ὑμῶν πρεσβευταί, Κηφισοφῶν καὶ Δημόκριτος καὶ Πολύκριτος, διελέγοντο περὶ τῆς τῶν πλοίων ἀφάσεως ὧν ἐνανάρχει Λεωδάμας. Καθ' ὅλου μὲν οὖν ἔμοιγε φαίνεσθε ἐν μεγάλῃ εὐηθείᾳ ἕσσεσθαι, εἰ οἴεσθ' ἐμὲ λανθάνειν ὅτι ἔξαπσιτάλη ταῦτα τὰ πλοῖα πρόφρασιν μὲν ὡς τὸν σῖτον παραπέμψοντα ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς Δῆμον, βοηθήσοντα δὲ Σηλυβριανοῖς τοῖς ὑπ' ἐμοῦ μὲν πολιορκουμένοις, οὐ συμπεριειλημμένοις δὲ ἐν ταῖς τῆς φιλίας κοινῇ κειμέναις ἡμῶν συνθήκαις. 78. Καὶ ταῦτα συνστάχθη τῷ ναυάρχῳ ἄνευ μὲν τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων, ὑπὸ δὲ τινῶν ἀρχόντων καὶ ἑτέρων ἰδιωτῶν μὲν νῦν ὄντων, ἐκ παντὸς δὲ τρόπου βουλομένων τὸν δῆμον ἀντὶ τῆς νῦν ὑπαρχούσης πρὸς ἐμὲ φιλίας τὸν πόλεμον ἀναλαβεῖν, πολλῶ μᾶλλον φιλοτιμουμένων τοῦτο συντελεσθῆναι ἢ τοῖς Σηλυβριανοῖς βοηθήσαι. Καὶ ὑπολαμβάνουσιν αὐτοῖς τὸ τοιοῦτο πρόσοδον ἕσσεσθαι· οὐ μέντοι μοι δοκεῖ τοῦτο χρήσιμον ὑπάρχειν οὐδ' ὑμῶν

στοφῶν καὶ ἄλλο κατόπιν ὁ Φιλοκράτης καὶ ἄλλο κατόπιν ὁ Κηφισοφῶν καὶ ὕστερα ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἐγὼ δὲ διὰ τὰ ἀνωτέρω γεγονότα ἀπολύτως τίποτε δὲν ἐπρότεινα. Διάβαζε (παρακαλῶ) γραμματεῦ, τὸ ψήφισμα.

ΨΗΦΙΣΜΑ

«Τὸν καιρὸν ποῦ ἦτο ἐπώνυμος ἄρχων ὁ Νεοκλής, λήξαντος μηνὸς Βοηδρομιῶνος κατὰ τὴν γνώμην τῆς Βουλῆς οἱ πρυτάνεις συνεζήτησαν τὸ περιεχόμενον τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας προταθέντων, ὅτι δηλαδὴ ὁ λαὸς ἀπεσάσισε νὰ ἐκλεγοῦν πρέσβεις καὶ ν' ἀποσταλοῦν πρὸς τὸν Φίλιππον διὰ νὰ διαπραγματευθοῦν τὸ ζήτημα τῆς ἐπιστροφῆς (τῶν κατακρατουμένων ὑπ' αὐτοῦ) πλοίων καὶ νὰ δοθοῦν ἐντολαὶ εἰς αὐτοὺς συμφώνως πρὸς τὰ ψηφίσματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξελέγησαν δὲ ἀπεσταλμένοι ὁ Κηφισοφῶν ὁ υἱὸς τοῦ Κλέωνος Ἀναφλύστιος, ὁ Δημόκριτος, ὁ υἱὸς τοῦ Δημοφώντος Ἀναγυράσιος, ὁ Πολύκριτος ὁ Ἀπημάντου Κοθωκίδης, ἐπρυτάνευε ἡ φυλὴ Ἴπποθωντίς, ἔκαμε δὲ τὴν πρότασιν ὁ Ἀριστοφῶν ὁ Κολλυτεὺς ὁ προεδρεύων».

76. Ὅπως λοιπὸν ἐγὼ δείχνω τὰ ψηφίσματα αὐτά, ἔτσι καὶ σὺ δεῖξε, Αἰσχίνη, ποῖο ψήφισμα ἐπρότεινα ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἔγινε ὁ αἷτιος τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ δὲν ἔχεις νὰ δεῖξης κανένα. Διότι ἐὰν εἶχες πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο αὐτὸ θὰ παρουσίαζες τώρα. Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Φίλιππος ἐνῶ κατηγορεῖ ἄλλους καθόλου δὲν κατηγορεῖ ἐμὲ ὡς αἷτιον τοῦ πολέμου. Διάβαζε (παρακαλῶ) γραμματεῦ τὴν σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλίππου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

77. «Ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Φίλιππος, χαιρετᾷ τὴν Βουλὴν καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἀθηναίων. Ἀφοῦ μὲ ἐπεσκέψθησαν οἱ πρέσβεις τοὺς ὁποίους ἐστείλατε, Κηφισοφῶν καὶ Δημόκριτος καὶ Πολύκριτος, μοῦ ἐμίλησαν διὰ τὴν ἀπόλυσιν τῶν πλοίων τῶν ὁποίων ναύαρχος ἦτο ὁ Λεωδάμας. Μοῦ φαίνεται λοιπὸν πῶς εἰσθε πολὺ γελασμένοι ἂν σᾶς περνᾷ ἡ ἰδέα πῶς μοῦ διαφεύγει ὅτι τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐστάλησαν μὲν μὲ τὴν πρόφασιν νὰ συνοδεύσουν δηθεν τὸ ἀπ' τὸν Ἑλλησποντον εἰς Ἀθήμον μεταφερόμενον σιτᾶρι, ἐνῶ πραγματικῶς ἐστάλησαν διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Σηλυβριανοὺς ποῦ ἐπολιορκοῦντο ἀπὸ μένα, καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰς ἀναμεταξύ μας περὶ φιλίας ὑπαρχούσας κοινὰς συνθήκας 78. Καὶ αἱ διαταγαὶ αὐταὶ ἐδόθησαν εἰς τὸν ναύαρχον χωρὶς μὲν νὰ τὸ γνωρίζῃ ὁ ἀθηναϊκὸς λαός, διότι ἐδόθησαν ὑπὸ τινων ἀρχόντων καὶ μερικῶν ἄλλων ποῦ εἶναι μὲν τώρα ἀπλοῖ πολῖται, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι μὲ κάθε τρόπον θέλουν ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων ἀντὶ τῆς ὑφισταμένης σημερινῆς φιλίας ν' ἀναλάβῃ τὸν ἐναντιὸν μου πόλεμον. Καὶ πολὺ μεγαλυτέραν διάθεσιν ἔχουν νὰ γίνῃ ὁ πόλεμος, παρὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Σηλυβριανούς, καὶ φαντάζονται ὅτι θὰ τοὺς φέρῃ κέρδη ὁ πόλεμος. Μοῦ φαίνεται ὁμως ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶναι καλὸς οὔτε γιὰ μένα οὔτε γιὰ

οὐτ' ἐμοί. Διόπερ τά τε νῦν καταχθέντα πλοῖα πρὸς ἡμᾶς ἀφίημι ὑμῖν, καὶ τοῦ λοιποῦ, εἰ βούλησθε μὴ ἐπιτρέψιν τοῖς προεσηκόσιν ὑμῶν κακοήθως πολιτεύεσθαι, ἀλλ' ἐπιτιμᾶτε, πειράσομαι καὶ γὰρ διαφυλάττειν τὴν εἰρήνην. Εὐτυχεῖτε.]

79. Ἐνταῦθ' οὐδαμοῦ Δημοσθένην γέγραφεν, οὐδ' αἰτίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ. Τί ποτ' οὖν τοῖς ἄλλοις ἐγκαλῶν τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων οὐχὶ μέμνηται; "Οἱ τῶν ἀδικημάτων ἂν ἐμέμνητο τῶν αὐτοῦ, εἴ τι περὶ ἐμοῦ ἐγεγράφει· 252 τούτων γὰρ εἰχόμεν ἐγὼ καὶ τούτοις ἠναντιούμην. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν εἰς Πελοπόννησον πρεσβείαν ἔγραψα, ὅτε πρῶτον ἐκεῖνος εἰς Πελοπόννησον παρεδύετο, εἶτα τὴν εἰς Εὐβοίαν, ἠνίκ' Εὐβοίας ἤπιετο, εἶτα τὴν ἐπ' Ὠρεὸν ἔξοδον, οὐκέτι πρεσβείαν, καὶ τὴν εἰς Ἐρέτριαν, ἐπειδὴ τυράννους ἐκεῖνος ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι κατέστησεν.

80. Μετὰ ταῦτα δὲ τοὺς ἀποστόλους ἅπαντας ἀπέστειλα, καθ' οὓς Χερρόνησος ἐσώθη καὶ Βυζάντιον καὶ πάντες οἱ σύμμαχοι. Ἐξ ὧν ὑμῖν μὲν τὰ κάλλιστα, ἔπαινοι, δόξαι, τιμαί, στέφανοι, χάριτες παρὰ τῶν εὖ πεπονθότων ὑπῆρχον· τῶν δ' ἀδικουμένων τοῖς μὲν ὑμῖν τότε πεισθεῖσιν ἢ σωτηρία περιεγένετο, τοῖς δ' ὀλιγορήσασι τὸ πολλάκις ὧν ὑμεῖς προείπατε μεμνησθαι, καὶ νομίζειν ὑμᾶς μὴ μόνον εἴνους ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ φρονίμους ἀνθρώπους καὶ μάντις εἶναι· πάντα γὰρ ἐκβέβηκεν ἃ προείπατε. 81. Καὶ μὴν διὰ πολλὰ μὲν ἂν χρήματα ἔδωκε Φιλισιτίδης ὥστ' ἔχειν Ὠρεὸν, πολλὰ δὲ Κλείταρχος ὥστ' ἔχειν Ἐρέτριαν, πολλὰ δ' αὐτὸς δὲ Φίλιππος ὥστε ταῦθ' ὑπάρχειν ἐφ' ὑμᾶς αὐτῶ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων μηδὲν ἐξελέγχεσθαι μηδ' ἃ ποιῶν ἡδίκηει μηδένα ἐξετάζειν πανταχοῦ, οὐδεὶς ἀγνοεῖ καὶ πάντων ἥκιστα σύ-

σας. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ᾠδηγήθησαν τήρα ἐδῶ εἰς ἡμᾶς, τὰ ἀφῆνω ἐλεύθερα πρὸς χάριν σας, καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐὰν θελήσετε νὰ μὴ ἐπιτρέψετε εἰς τοὺς πολιτικούς ἀρχηγούς σας νὰ πολιτεύωνται μὲ κακοήθειαν, ἀλλὰ τὸναντίον τοῦς τιμωρήτε, τότε κ' ἐγὼ θὰ προσπαθῶ νὰ διαφυλάττω τὴν εἰρήνην. Εὐτυχεῖτε».

79. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν (ὁ Φίλιππος) πουλιενᾶ δὲν ἀναφέρει τὸν Δημοσθένην, οὔτε ἀποδίδει εἰς ἐμὲ καμμίαν κατηγορίαν. Διὰ τὴν ὁμοίαν ἐνθὺ κατηγορεῖ τοὺς ἄλλους δὲν ἐνθυμεῖται καθόλου τὰ ὅσα ἐναντίον τοῦ ἔχω πράξει ἐγὼ ; Διότι ἐὰν ἔγραφε τίποτε περὶ ἐμοῦ θὰ ἐνεθυμεῖτο τὰς ἰδικὰς του παραβάσεις, διότι ἐγὼ δὲν ἔκαμνα τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ παρακολουθῶ τὰς ἀδικίας καὶ παραβάσεις του καὶ νὰ ἀντενεργῶ εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο. Καὶ τὸ πρῶτον ποῦ ἔκαμα (ἀντενεργῶν κατὰ τοῦ Φιλίππου) εἶναι ὅτι εἰσηγήθη τὸ ψήφισμα διὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἀποστολὴν ἐκ μέρους σας διπλωματικῆς ἀντιπροσωπείας, τὴν ἐποχὴν ποῦ διὰ πρώτην φοράν ὁ Φίλιππος εἰσχωροῦσε εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειτα εἰσηγήθη νὰ σταλῆ ἄλλη ἀποστολὴ εἰς τὴν Εὐβοίαν, ὅταν ἀρχίζε νὰ βάζη χέρι εἰς τὴν Εὐβοίαν. Κατόπιν εἰσηγήθη νὰ γίνῃ ἡ ἐκστρατεία εἰς τὸν Ὠρεὸν καὶ ὄχι νὰ σταλῆ πρεσβεία, καὶ τὴν εἰς τὴν Ἐρέτριαν ἐκστρατείαν καὶ τοῦτο διότι εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς οὗτος ἐγκατέστησε τυράννους. 80. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ ἐκίνητοποίησα ὅλας τὰς μοίρας τοῦ στόλου, καὶ ἔτσι ἐσώθησαν ἡ (Θρακικὴ) Χερρόνησος καθὼς καὶ τὸ Βυζάντιον καὶ ὅλοι οἱ σύμμαχοί μας. Ἐκ τῶν ἐνεργειῶν μου τούτων ἐκερδίσατε τὰ καλύτερα πράγματα, ἐπίσης δόξαν, τιμὰς, στεφάνους καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐκείνων τοὺς ὁποίους εὐεργετήσατε. Ἐκ δὲ τῶν ἀδικουμένων (ὑπὸ τοῦ Φιλίππου) ὅσοι μὲν σὰς ἤκουσαν ἐσιήθησαν. ὅσοι δὲ δὲν ἤκουσαν τὰς συστάσεις σας πολλὰς φορές θυμῶνται τὰ ὅσα τοὺς ἔχετε προείπει. Δι' αὐτὸ σὰς νομίζουσι ὄχι μόνον ὅτι τοὺς συμπαθεῖτε, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἰσθε μυκλιμένοι καὶ μάντεις, ἀφοῦ ὅλα ὅσα τοὺς προείπατε ἔχουν συμβῆ. 81. Ἐὶς ὅτι δὲ θὰ ἐδίδε πολλὰ χρήματα ὁ Φιλισιτίδης διὰ νὰ κατέχη τὸν Ὠρεὸν, πολλὰ δὲ καὶ ὁ Κλείταρχος διὰ νὰ κατέχη τὴν Ἐρέτριαν, πολλὰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος διὰ νὰ τὰ πάρῃ ἀπὸ σας, καὶ νὰ ἔχη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του, σχεικῶς δὲ μὲ τὰ ἄλλα μέρη νὰ μένη ἀνεξέλεγκτος καὶ νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει χωρὶς νὰ τὸν ἐλέγχῃ κανεὶς πουλιενᾶ, ὅλα αὐτὰ κανεὶς δὲν τὰ ἀγνοεῖ, καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐσὺ

82. οἱ γὰρ παρὰ τοῦ Κλειάρχου καὶ τοῦ Φιλισίδου τότε πρέσβεις δεῦρ' ἀφικνούμενοι παρὰ σοὶ κατέλυον, Αἰσχίνη, καὶ σὺ προὔξενεις αὐτῶν· οὓς ἢ μὲν πόλις ὡς ἐχθροὺς καὶ οὔτε δίκαια οὔτε συμφέροντα λέγοντας ἀπήλασε, σοὶ δ' ἦσαν φίλοι. Οὐ τοίνυν ἐπράχθη τούτων οὐδέν, ὧ βλασφημιῶν περὶ ἐμοῦ καὶ λέγων ὡς σιωπῶ μὲν λαβῶν, 253 βοῶ δ' ἀναλώσας. Ἄλλ' οὐ σὺ γε, ἀλλὰ βοᾷς μὲν ἔχων, παύσει δὲ οὐδέποι', ἐὰν μὴ σε οὔτοι παύσωσιν ἀτιμώσαντες τήμερον. 83. Στεφανωσάντων τοίνυν ὑμῶν ἐμὲ ἐπὶ τούτοις τότε, καὶ γράψαντος Ἀριστονίκου τὰς αὐτὰς συλλαβὰς ὡςπερ οὐτοσὶ Κτησιφῶν νῦν γέγραφε, καὶ ἀναρρηθέντος ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ στεφάνου, καὶ δευτέρου κηρύγματος ἤδη μοι τούτου γιγνομένου, οὗτ' ἀντεῖπεν Αἰσχίνης παρῶν οὔτε τὸν εἰπόντα ἐγράψατο. Καὶ μοι λέγε καὶ τοῦτο τὸ ψήφισμα λαβῶν.

ΨΗΦΙΣΜΑ

84. [Ἐπὶ Χαιρώνδου Ἡγήμονος ἄρχοντος, γαμηλιῶνος ἔκτη ἀπιόντος, φυλῆς προτανευούσης Λεοντίδος, Ἀριστόνικος Φρεάριος εἶπεν, ἐπειδὴ Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανισὺς πολλὰς καὶ μεγάλας χρείας παρέσχηται τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων καὶ πολλοῖς τῶν συμμάχων καὶ πρότερον, καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ βεβοήθηκε διὰ τῶν ψηφισμάτων, καὶ τινὰς τῶν ἐν τῇ Εὐβοίᾳ πόλεων ἠλευθέρωσε, καὶ διατρεῖσι εὖνους ὦν τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων, καὶ λέγει καὶ πράττει ὅτι ἂν δύνηται ἀγαθὸν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων ἐπαινέσαι Δημοσθένην Δημοσθένους Παιανισά καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ, καὶ ἀναγορεῦσαι τὸν στέφανον ἐν τῷ θεάτρῳ Διονυσίοις, τραγωδοῖς καινοῖς, τῆς δὲ ἀνα-

1. Διότι ἠλευθέρωσα τὸν Ὀρεόν, τὴν Ἐρέτριαν, κλπ.

2. Ὁ Ἀριστόνικος ἦτο υἱὸς τοῦ Νικοφάνους (βλ. Ψευδοπλουτάρχου βίοι Ρητορ. 848).

3. Ἡ φράσις αὕτη ἴσως εἶνε μεταγενεστέρα προεθήκη ἀντιγραφῆς τινός. Φαίνεται πῶς εἶναι παρέμβλημα ἀντιγραφῆς διότι

Αἰσχίνη. (Καὶ τὸ ξέρεις) διότι ὅταν ἤρχοντο ἐνταῦθα οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Κλειτάρχου καὶ τοῦ Φιλιστίδου, κατέλυον εἰς τὸ σπίτι σου καὶ ἐσὺ εἶχες ἀναλάβει νὰ φροντίζης διὰ τὰς ὑποθέσεις των. Αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ τὸ κράτος ὡς ἐχθροὺς του καὶ ὡς προτείνοντας οὔτε δίκαια οὔτε συμφέροντα ἀπήλασε, σὺ τοὺς εἶχες φίλους! Ἐφυγαν ὁμῶς ἄπρακτοι, χωρὶς νὰ καταφέρουγ τίποτε, κύριε Αἰσχίνη, ποὺ κακολογῶν με, ἰσχυρίζεσαι ὅτι σιωπῶ μὲν ἅμα πληρωθῶ, φωνάζω δὲ ἅμα φάω τὰ ὄσα πῆρα. Ἀλλὰ σὺ δὲν κάμνεις ἔτσι, ἐσὺ ξελαρυγίζεσαι μὲν ὅταν ἔχῃς, οὐδέποτε δὲ πρόκειται νὰ παύσης νὰ φωνάζῃς ἂν τοῦτοι ἐδῶ (οἱ Ἀθηναῖοι) δὲν σοῦ βουλώσουγ σήμερα τὸ στόμα, ἐκδίδοντας εἰς βάρους σου τὴν ἀπόφασιν.

83. Ὅταν λοιπὸν σεῖς μὲ ἐτιμήσατε τότε μὲ στέφανον (χρυσοῦν) διὰ ταύτας τὰς πολιτικὰς μου ἐνεργείας¹ καὶ ὅταν ὁ Ἀριστόνικος² (πιὸ πρὶν) ἔγραφε τὰς ἰδίας λέξεις ὑπὲρ ἐμοῦ τὰς ὁποίας ἔχει γράψει τώρα ὁ Κτησιφῶν καὶ ἔγινε τὸ στεφάνωμα εἰς τὸ θέατρον [εἶναι ἢ δευτέρα φορά ποὺ ἔγινε τοῦτο τὸ κήρυγμα³] οὔτε ἔφερεν ἀντίρρησιν ὁ Αἰσχίνης ποὺ ἦτο παρὼν τότε, οὔτε κατήγγειλε τὸν προτείναντα τὸ ψήφισμα. Πάρε, παρακαλῶ, γραμματεῦ, τοῦτο τὸ ψήφισμα καὶ διάβασέ το.

Ψ Η Φ Ι Σ Μ Α

84. «Τὸν καιρὸν ποὺ ἦτο ἄργων ὁ Χαιρώνδας ὁ γιὸς τοῦ Ἠγήμονος, τὴν 25 τοῦ μηνὸς Γαμηλιῶνος, ἐνῶ ἐπρυτάνευεν ἡ φυλὴ Λεοντίς, ὁ Ἀριστόνικος ὁ Φρεάρριος ἐπρότεινε: ἐπειδὴ ὁ Δημοσθένης ὁ γιὸς τοῦ Δημοσθένους ὁ Παιανιεύς προσέφερε μεγάλας καὶ πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν συμμάχων μας καὶ παλαιότερον καὶ κατὰ τὰς σημερινὰς περιστάσεις ἔχει βοηθήσει μὲ τὰς προτάσεις ποὺ ἔκαμε (ψηφίσματα) καὶ ἀπελευθέρωσε μερικὰς ἐκ τῶν εὐβοϊκῶν πόλεων (ἀπὸ τὴν δυναστείαν τῶν τυράννων καὶ τοῦ Φιλίππου) καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἀθηναϊκὸν λαὸν καὶ λέγει καὶ πράττει ὅ,τι καλὸν ἢμπορεῖ καὶ ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, διὰ ταῦτα, ἄς εὐαρεστηθῇ ἡ Βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐπαινέσουγ τὸν Δημοσθένην, τὸν γιόν τοῦ Δημοσθένους τὸν Παιανιέα, καὶ νὰ τὸν στεφανώσῃ μὲ χρυσοῦν στέφανον καὶ νὰ γίνῃ ἢ ἀναγόμεναις τοῦ στεφάνου εἰς τὸ θέατρον (κατὰ τὰ Διονύσια) ὅταν θὰ παίζωνται αἱ νέα τραγωδία. Διὰ

καὶ συντακτικῶς δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὸ κείμενον καὶ ἐκφραστικῶς εἶναι ἀδόκιμος, διότι ὁ Δημοσθένης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῇ κ ἢ ρ υ γ μ α ποὺ ἔχει ἄλλην ἔννοιαν. Σημειῶνομεν ἀκόμη ὅτι ὁ Δημοσθένης ἐστεφανώθηκε πολλάκις.